

Școală fără bullying

Recomandări pentru prevenirea,
identificarea și intervenția în cazurile
de bullying în instituțiile de învățământ

Școala fără bullying. Recomandări pentru prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de bullying în instituțiile de învățământ, au fost elaborate în cadrul proiectului „Eforturi comune pentru combaterea bullying-ului în Moldova”, implementat de Terre des hommes Moldova cu suportul UNICEF Moldova.

Opiniile exprimate în această lucrare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția donatorilor.

Autoare:

Tatiana Dănilescu, avocată, consultantă în protecția copilului

Redactare: **Valentina Butnaru**

Editare grafică: Print Caro

Terre des hommes este cea mai importantă organizație elvețiană de ajutorare a copiilor. Fondată în 1960, organizația participă anual la eforturile internaționale de a îmbunătăți calitatea vieții a milioane de copii vulnerabili din întreaga lume.

Tdh activează în Republica Moldova începând cu anul 2004, fiind dedicată protecției copiilor. Programele Tdh sunt orientate spre asigurarea ca toți copiii din țară să beneficieze de un sistem care le poate garanta supraviețuirea, protecția, dezvoltarea și participarea la evenimentele sociale, educaționale, culturale și de sănătate care îi privește.

Terre des hommes Moldova
str. Nicolae Iorga, 6, ap. 3,
MD-2009, Chișinău, Moldova
+373 22 238 039 / 22 238 637
mda.office@tdh.ch
tdh-moldova.md | childhub.org
facebook.com/tdhmoldova

Cuprins

CONTEXT	4
1. CE ESTE BULLYING-UL ȘI CARE SUNT CARACTERISTICILE ACESTUI FENOMEN	5
1.1. Unde și când poate avea loc bullying-ul	7
1.2. Cine este în pericol?	8
1.3. Rolurile pe care le pot avea copiii în acțiunile de bullying.....	9
1.4. Consecințele acțiunilor de bullying	11
2. ORGANIZAREA ȘI ACTELE INSTITUȚIONALE PRIVIND PREVENIREA, IDENTIFICAREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE BULLYING ȘI ALTE FORME ALE VIOLENȚEI	12
3. PREVENIREA BULLYING-ULUI	15
3.1. Modele de programe pentru prevenirea bullying-ului.....	16
3.2. Etapele de elaborare a unui Plan / Program de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență.....	20
3.3. Rolul actorilor implicați în prevenirea bullying-ului.....	21
3.3.1. Administrația școlii	21
3.3.2. Profesorii	22
3.3.3. Părinții	23
3.3.4. Elevii	24
3.3.5. Comunitatea	25
4. IDENTIFICAREA ȘI INTERVENȚIA ÎN SITUAȚIILE DE BULLYING	26
5. SISTEMUL DE RAPORTARE A CAZURILOR DE BULLYING	29
ANEXE	30
Anexa 1. Formular de autoevaluare.....	30
Anexa 2. Greșeli comise în prevenirea și intervenția situațiilor de bullying în școli	32
Anexa 3. Întrebări care ar putea fi incluse în sondajul privind situația din școală	33
Anexa 4. Cadrul normativ național care reglementează protecția copilului în instituțiile de învățământ.....	35

Protecția copiilor împotriva oricărei forme de violență reprezintă un subiect actual atât pe agenda națională, cât și pe cea internațională, fiind elaborate și adoptate un șir de standarde internaționale, documente de politici, strategii, acte normative și instrumente care promovează protecția copiilor împotriva oricărei forme de violență, inclusiv în mediul școlar, de asemenea recomandă tuturor celor implicați să răspundă prompt la astfel de situații și să implementeze măsuri de prevenire a acestui fenomen.

*Studiului privind violența împotriva copiilor și tinerilor (VACS)*¹, realizat în Republica Moldova în 2019, arată că două din cinci fete (36,8%) și doi din cinci băieți (37,8%) au fost supuși vreunui tip de violență, iar una din șapte fete (14,4%) și unul din douăzeci de băieți (5,3%) au fost supuși violenței sexuale până la vârsta de 18 ani. Conform raportului global UNICEF *O lecție zilnică: #Violența în școală*² mai mult de jumătate din elevi sunt supuși violenței în școli, iar Republica Moldova are una dintre cele mai înalte rate de violență între semeni din regiune (ocupând poziția a 3-a în clasament după Lituania și Letonia), 57% din copiii cu vârsta cuprinsă între 13-15 ani au participat cel puțin o dată la o bătaie în ultimul an și/sau spun că au fost hărțuiți cel puțin odată în ultimele câteva luni. Potrivit studiului *Bullying-ul în rândul adolescenților*³, marea majoritate (86,8%) din totalul elevilor claselor a VI-XII-a din Republica Moldova sunt afectați de bullying, fiind ținta bullying-ului, sau manifestă comportament de bullying, sau martori. Cei mai mulți elevi – peste 2/3 (75,6%) sunt martori ai bullying-ului. Copii care au fost supuși bullying-ului constituie circa 70% din totalul elevilor care s-au confruntat cu situații de bullying, iar proporția copiilor care au manifestat un comportament de bullying este de peste 40%.

Conform datelor Ministerului Educației, Culturii și Cercetării pentru anul 2020, angajații din sistemul de educație au identificat 6949 de cazuri suspecte de abuz fizic, emoțional, neglijare, exploatare prin muncă, hărțuire sexuală⁴ și bullying⁵. În Raportul generalizat privind cazurile de violență asupra copilului pentru semestrul I, anul de studii 2020-2021⁶, se menționează ca din 3586 de copii care au fost raportați ca fiind victime ale violenței în această perioadă, 572 de cazuri au fost referite la autoritatea tutelară.

Școala este o instituție socială care crește, educă și dezvoltă copiii noștri pe durata unei perioade lungi din viață. De-a lungul timpului școlile, ca instituții obligatorii, au suferit o dezvoltare constantă, o transformare și schimbare rapidă. Astăzi școala este considerată atât un spațiu de învățare, dezvoltare personală și transfer de cunoștințe, cât și o instituție educațională, mediu protector și de socializare, spațiu pentru a trăi și acumula experiențe.

Școala joacă un rol important în viața de zi cu zi a copiilor și, la fel ca și Programul de studiu, se așteaptă să îi învețe pe aceștia să facă față sentimentelor și experiențelor negative, inclusiv bullying-ului, precum și altor forme de violență. Școala este, fără îndoială, cheia dezvoltării cognitive și a sănătății mentale și emoționale a copiilor. Însă, în fiecare zi, în școală copiii sunt amenințați, tachinați și supuși acțiunilor de bullying. Bullying-ul adesea duce la violență mai gravă și prelungită. Acesta nu doar dăunează copiilor supuși bullying-ului, dar afectează negativ și climatul școlilor și oportunitățile pentru toți elevii de a învăța și de a se realiza în școală.

Aceste Recomandări prezintă informații generale despre bullying ca formă a violenței și propune instrumente practice de prevenire și intervenție a lui, oferind un sprijin practic administrației instituțiilor de învățământ, părinților, profesorilor, precum și altor profesioniști din educație în eliminarea eficientă a bullying-ului din școală. Recomandările abordează prevenirea și intervențiile în cazurile de bullying în contextul procedurilor deja existente la nivel de școală, precum și în cazurile de violență, neglijare, exploatare și trafic, ținând cont de specificul cazurilor de bullying ca formă a violenței.

¹ <https://msmps.gov.md/comunicare/comunicate/lansarea-studiului-privind-violenta-impotriva-copiilor-si-tinerilor-vacs/>

² <https://www.unicef.org/eap/reports/everyday-lesson-endviolence-schools>

³ <https://www.unicef.org/moldova/rapoarte/bullying-ul-%C3%AEn-%C3%A2ndul-adolescen%C8%9Bilor-din-republica-moldova>

⁴ <https://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-culturii-si-cercetarii-incurajeaza-cadrede-didactice-elevii-si>

⁵ În prezent bullying-ul este înregistrat în Registrul de evidență a cazurilor suspecte de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și raportat ca tip de violență/ abuz.

⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_mecc_vnet_sem_i_2020_2021.pdf

1. Ce este bullying-ul și care sunt caracteristicile acestui fenomen

Rădăcinile etimologice ale cuvântului *bullying* se pot regăsi în secolul al XVI-lea, când *my bully* însemna *dragul meu, iubitul meu*, provenind din cuvântul danez *boele*. Un secol mai târziu a apărut pentru prima dată cu sensul actual, dar abia în sec. al XX-lea acest cuvânt a dobândit definițiile academice folosite astăzi. Ca verb, *to bully* înseamnă: *a intimidă, a speria, a domina*. *Bully* este o persoană care își folosește puterea și tăria sa pentru a speria sau răni persoanele mai slabe⁷.

Cercetătorul în psihologie din Norvegia, prof. dr. Dan Olweus, este considerat pionier în ceea ce privește studiul fenomenului de bullying, dedicând acestuia aproape 40 de ani de cercetare, implementare și evaluare a programelor de prevenire. Definiția sa afirmă: „Un elev este supus bullying-ului atunci când el/ea este expus, în mod repetat în timp, unor acțiuni negative din partea unuia sau mai multor elevi... O acțiune negativă este situația în care o persoană provoacă intenționat sau intenționează să provoace durere fizică sau disconfort unei alte persoane, prin contact fizic, cuvinte sau alte modalități.”

Bullying-ul este una dintre cele mai complexe forme de comportament agresiv care **se manifestă în relațiile dintre elevi**. Cu toate acestea, nu fiecare act de agresivitate este o acțiune de bullying. Bullying-ul în rândul copiilor este definit ca fiind acțiuni intenționate, repetate, jignitoare, manifestate prin cuvinte sau comportamente, cum ar fi: numire, amenințare și/sau intimidare, comise de unul sau mai mulți copii împotriva altuia, răspândire a zvonurilor, atacare fizică sau verbală sau excludere intenționată a unui copil dintr-un grup etc. Bullying-ul implică un dezechilibru de putere real sau perceput, iar comportamentul se repetă sau are potențialul de a fi repetat în timp. Persoana care are un comportament de bullying obține plăcere, bună dispoziție, putere, statut, respect din această situație; persoana care este rănită nu doar că nu obține nici un beneficiu social, dar înregistrează și multe pierderi (ex., imagine, stimă de sine, statut, popularitate etc.). Însă ambii copii, atât cel care a fost supus bullying-ului, cât și cel care a agresat, pot avea probleme serioase și de durată.

Definiția bullying-ului include trei elemente esențiale care disting bullying-ul de un conflict între colegi:

- este un **comportament agresiv făcut cu intenția de a răni**, nu este accidental sau rezultat al trăirilor unor emoții de furie;
- implică un **dezechilibru de putere** observat sau perceput – copiii care agrează, rănesc, umilesc sau înjosec intenționat au un avantaj de putere față de cei care sunt răniți, ei folosesc puterea lor – cum ar fi forța fizică, accesul la informații jenante sau popularitatea, pentru a controla sau a face rău altora. Dezechilibrul de putere se poate schimba în timp și în diferite situații, chiar dacă implică aceiași copii;
- nu se întâmplă doar o dată, ci de mai multe ori, **se repetă** sau există potențial de repetare a comportamentelor agresive de intimidare.

Cea mai importantă trăsătură caracteristică a bullying-ului este relația de putere asimetrică și dezechilibrată dintre cei care agrează și cei care sunt agresați. În plus, bullying-ul nu este ocazional sau un eveniment singular, ci un tipar comportamental care se repetă în timp împotriva aceluiași persoane cu o diferență evidentă de putere. Prin diverse acte de bullying, elevul mai puternic (ex., fizic, prin statut social, apartenența la un grup sau prin cunoașterea unor aspecte legate de vulnerabilitățile personale etc.) țintește în mod sistematic, crud și intenționat să rănească, să sperie sau să intimideze persoana mai slabă. Puterea persoanei care manifestă comportamente de bullying vine de la audiența/martorii care asistă la situația de bullying. Adolescenții care rănesc au nevoie de audiență pentru a obține un anumit statut sau a-și arăta puterea. Bullying-ul implică o interacțiune dinamică între cel care rănește intenționat și cel care este rănit. Cel care rănește își crește puterea, în timp ce cel care este rănit și-o pierde.

⁷ Oxford Advanced Learners Dictionary, 2016.

Comportamentul de bullying este o formă de **agresivitate instrumentală**⁸, folosită cu scopul de a obține un beneficiu social: statut, putere, prestigiu, popularitate, respect etc. și nu apare ca reacție la o emoție de disconfort, ci este **intenționat** utilizată pentru a obține un beneficiu social.

Exemplu:

Un elev poate să lovească un coleg pentru că se simte frustrat sau furios pentru ceea ce colegul respectiv a făcut (acesta este un comportament agresiv reactiv)

sau

Un elev poate să lovească un coleg pentru a obține admirația colegilor lui (acesta este un comportament de bullying).

Bullying-ul poate fi:

- *direct sau indirect* – cel direct implică un contact direct cu copilul supus bullying-ului, de ex., un elev aruncă ceva asupra unui coleg sau strigă cuvinte jignitoare în adresa unui coleg etc. Bullying-ul indirect nu presupune un contact direct dintre copilul țintă a bullying-ului și cel care manifestă un comportament de bullying, de ex., răspândirea zvonurilor despre un coleg de clasă etc.;
- *fizic* – implică întotdeauna contactul fizic cu cealaltă persoană. Acest lucru poate însemna contact corp la corp, dar poate însemna și aruncarea obiectelor, împiedicarea sau provocarea altora la agresiune fizică asupra unui elev (ex., lovituri, piedici, îmbrânciri, distrugere/furt de obiecte personale etc.);
- *verbal* – implică utilizarea oricărei forme de limbaj pentru a provoca suferință celeilalte persoane (ex., utilizarea de porecle, umilire, amenințare, jignire, intimidare, tachinare, etc.);
- *emoțional* – implică utilizarea modalităților de a provoca răni, suferințe emoționale unei alte persoane. Aceasta poate include următoarele: să spui sau să scrii lucruri dureroase, să îi faci pe ceilalți să se alăture unui individ, ignorând intenționat pe altul sau să răspândești zvonuri. (ex., excluderea din grup, răspândirea minciunilor, zvonurilor, bârfelor etc.);
- *sexual* – se referă la orice tip de bullying, efectuat în orice mod, care este legat de sexul sau sexualitatea unei persoane. Exemplele pot include forțarea cuiva să comită acte intime, formularea de comentarii cu tentă sexuală sau atingeri nedorite etc.
- *cibernetice* – reprezintă orice fel de bullying care are loc în mediul online, prin utilizarea tehnologiei moderne; se poate manifesta prin comentarii umilitoare pe rețelele de socializare, imagini sau informații personale transmise pe Internet, precum și mesaje private înșelătoare etc.

⁸ Agresivitatea instrumentală este comportamentul agresiv manifestat cu scopul de a obține un beneficiu social: statut, putere, influență, prestigiu, popularitate în grupul de egali etc., spre deosebire de agresivitatea reactivă, manifestată printr-un comportament agresiv care apare ca urmare a trăirii unor emoții de disconfort: frică, furie, frustrare, dezamăgire etc.

1.1. Unde și când poate avea loc bullying-ul

Acțiunile de bullying pot avea loc oriunde, dar cele mai serioase incidente se desfășoare în locurile în care există mulți copii și puțină supraveghere din partea adulților (puncte fierbinți). Bullying-ul poate apărea în timpul sau după ore. În timp ce cele mai multe acțiuni de bullying raportate se întâmplă pe teritoriul școlii, un procent semnificativ se manifestă și în locuri precum terenuri de joacă, transport public, cartier sau pe Internet.

sursă: <https://www.edutopia.org/article/anatomy-school-bullying-stephen-merrill>

Înțelegerea punctelor fierbinți din școală este esențială pentru a pune capăt acțiunilor de bullying la care sunt supuși elevii.

1.2. Cine este în pericol?

Nu există un factor prestabilit care ar pune un copil în pericolul de a fi supus bullying-ului sau care ar determina ca un copil să supună la bullying pe alții. În funcție de mediu, unele grupuri de copii – cum ar fi copiii cu dezabilități, copiii izolați social, cei care provin din familii social vulnerabile, copiii care fac parte dintr-o minoritate etnică sau sexuală – pot prezenta un risc crescut de a fi supuși bullying-ului.

Copii sub incidența riscului de a fi supuși bullying-ului

În general, copiii care sunt supuși bullying-ului intră sub incidența unuia sau mai multor factori de risc:

- sunt percepuți ca diferiți de colegii lor: fiind supraponderali sau subponderali, purtând ochelari sau îmbrăcăminte diferită, fiind noi în școală sau incapabili să-și permită ceea ce copiii consideră „mișto”;
- sunt percepuți ca slabi sau incapabili să se apere;
- sunt depresivi, anxioși sau cu o stimă de sine scăzută;
- sunt mai puțin populari decât alții și au puțini prieteni;
- nu se înțeleg bine cu ceilalți, sunt văzuți ca enervanți sau provocatori și incită pe alții pentru a capta atenția.

Cu toate acestea, chiar dacă un copil are acești factori de risc, nu înseamnă că va fi supus acțiunilor de bullying.

Copiii predispuși de a supune la bullying pe alții

Există două tipuri de copii care sunt mai predispuși să-i supună pe alții la acțiuni de bullying:

- unii sunt bine conectați cu colegii lor, au influență/putere socială, sunt excesiv de îngrijorați de popularitatea lor și le place să domine sau să stăpânească pe alții;
- alții sunt mai izolați de colegii lor și pot fi deprimati sau anxioși, au un respect de sine scăzut, pot fi mai puțin implicați în școală, pot fi ușor presați de colegi sau nu se identifică cu emoțiile sau sentimentele altora.

Copiii care prezintă următorii factori, de asemenea, sunt mai predispuși să-i supună bullying-ului pe alții:

- sunt agresivi sau ușor frustrați;
- au mai puțină implicare a părinților sau au probleme acasă;
- gândesc negativ despre alții;
- au dificultăți în respectarea regulilor;
- privesc violența într-un mod pozitiv;
- au prieteni care îi supun bullying-ului pe alții.

De remarcat faptul că cei care supun bullying-ului pe alții nu trebuie să fie mai puternici sau mai mari decât cei pe care îi supun bullying-ului. Dezechilibrul de putere poate proveni dintr-o serie de surse – popularitate, forță, capacitate cognitivă, iar copiii care inițiază comportament de bullying pot avea mai mult de una dintre aceste caracteristici.

1.3. Rolurile pe care le pot avea copiii în acțiunile de bullying

Situația de bullying rareori implică doar două părți care interacționează, copilul care inițiază și copilul ținta bullying-ului. De obicei, este o situație de grup, implicând mai mult de doi participanți în diferite roluri, lucru care reflectă dinamica și relațiile de putere din grup. În anumite definiții de rol, tiparul bullying este prezentat ca un triunghi sau chiar un dreptunghi, implicând copilul care agresează, asistenții acestuia (numiți și adepți), copilul care este supus acțiunilor de bullying, martorii pasivi și posibii apărători care sprijină activ copilului ținta a bullying-ului, luând o poziție clară și opunându-se copilului care manifestă un comportament de bullying.

Când copiii sunt implicați în bullying, aceștia joacă adesea mai mult de un rol. Uneori, copiii pot fi atât ținta bullying-ului, cât și cei care inițiază bullying-ul sau martori. Adulții trebuie să înțeleagă rolurile multiple pe care le joacă copiii pentru a preveni și a răspunde în mod eficient la bullying.

Rolurile directe:

- *Copiii care supun bullying-ului alți copii:* acești copii se comportă cu agresivitate față de colegii lor. Există mulți factori de risc care pot contribui la implicarea copilului într-un astfel de comportament. Adesea, acești elevi necesită sprijin pentru a-și schimba comportamentul și pentru a aborda alte provocări care le pot influența comportamentul.
- *Copiii care sunt supuși bullying-ului:* acești copii sunt țintele comportamentului de bullying. Unii factori pun copiii la un risc mai mare de a fi intimidați, dar nu toți copiii cu aceste caracteristici vor fi intimidați. Uneori, acești copii pot avea nevoie de ajutor, pentru a învăța cum să răspundă la bullying.

Chiar dacă un copil nu este implicat direct în bullying, este posibil să contribuie la acest comportament. Asistarea la acțiuni de bullying poate, de asemenea, afecta copilul, deci este important pentru el să învețe ce ar trebui să facă atunci când vede că bullying-ul are loc.

Rolurile pe care copiii le joacă atunci când asistă la acțiuni de bullying:

- *Copiii care asistă:* acești copii nu încep agresiunea sau nu conduc în comportamentul de bullying, ci servesc ca „asistenți” pentru copii care inițiază comportamentul de bullying. Acești copii pot încuraja comportamentul de bullying și se pot alătura ocazional.
- *Copiii care susțin:* acești copii nu sunt implicați direct în comportamentul de bullying, dar oferă agresorilor un public. Adesea vor râde sau vor oferi sprijin copiilor care se angajează în bullying. Acest lucru poate încuraja bullying-ul să continue.
- *Copiii din exterior:* Acești copii rămân separați de situația de bullying. Nu susțin comportamentul de bullying și nici nu apără copilul care este agresat. Unii ar putea urmări ce se întâmplă, dar nu oferă feedback despre situație, pentru a arăta că sunt de partea cuiva. Chiar și așa, furnizarea unui public poate încuraja comportamentul de bullying. Acești copii doresc adesea să ajute, dar nu știu cum.
- *Copiii care apără copiii ținta bullying-ului:* acești copii îl consolează în mod activ pe copilul care este supus bullying-ului și pot veni în apărarea copilului atunci când apar acțiuni de bullying.

Majoritatea copiilor joacă mai mult de un rol în acțiunile de bullying de-a lungul timpului. În unele cazuri, aceștia pot fi implicați direct în bullying în calitate de copii care inițiază bullying sau copii care sunt ținta bullying-ului, iar în alte cazuri pot asista la bullying și pot juca un rol de asistență sau apărare. Fiecare situație este diferită. Unii copii sunt atât ținta bullying-ului, cât și copii care inițiază bullying-ul. Este important să reținem rolurile multiple pe care le joacă copiii, deoarece:

- Cei care sunt atât supuși bullying-ului, cât și cei care supun bullying-ului pe alții, pot fi într-un risc mai mare de consecințe negative, cum ar fi depresia sau ideea de sinucidere.
- Această stare de lucruri subliniază necesitatea de a implica pe toți copiii în eforturile de prevenire a bullying-ului, nu doar pe cei care sunt implicați direct.

Este foarte important **să nu fie etichetați copiii**. Când se face referire la o situație de bullying, este ușor să fie numiți „agresori” copiii care supun pe colegi la bullying și „victime” copiii care sunt supuși bullying-ului, dar acest lucru poate avea consecințe nedorite.

Etichetarea copiilor drept „agresori” sau „victime” poate:

- determina generalizarea opiniei negative despre persoana copilului;
- trimite mesajul că și comportamentul copilului nu se poate schimba;
- ignora rolurile multiple pe care copiii le pot juca în diferite situații de bullying;
- neglijează alți factori care contribuie la comportament, cum ar fi influența colegilor sau climatul școlar.

Cuvintele pe care le folosim, când ne referim la o situație de bullying, descriu comportamente și roluri. Pentru foarte mulți dintre elevi rolurile vor fi dependente de situație, ceea ce înseamnă că în timp și în diferite contexte ei ar putea să schimbe rolurile: să fie atât țintă a bullying-ului, cât și inițiator sau martor. Utilizarea etichetei de „victimă”, „agresor” va conduce la identificarea persoanei lor cu aceste roluri, ceea ce va determina o rezistență la schimbare.

În locul etichetării copiilor implicați, accentul trebuie pus pe comportament. De exemplu:

- în loc să numim un copil „agresor” – zicem „copilul care a agresat / care manifestă un comportament de bullying”;
- în loc să numim un copil „victimă” – zicem „copilul care a fost agresat / care a fost supus bullying-ului”;
- în loc să numim un copil „agresor / victimă”, zicem „copilul care a fost atât agresat, cât și a agresat pe alții”.

1.4. Consecințele acțiunilor de bullying

Bullying-ul, precum și orice altă formă de violență, interferează adesea cu învățarea. Acțiunile de bullying apar, de obicei, departe de ochii profesorilor sau altor adulți responsabili. În consecință, dacă adulții nu intervin, nu iau măsuri imediate și prompte, un climat de frică domină copiii supuși bullying-ului.

Bullying-ul poate duce la vătămări fizice, suferință socială și emoțională, autovătămare și chiar moarte. De asemenea, crește riscul de depresie, anxietate, dificultăți de somn, succese mai mici în învățatură și chiar abandon școlar.

Copiii supuși bullying-ului pot suferi mult mai mult decât din cauza răului fizic real provocat:

- Notele pot avea de suferit, deoarece atenția este îndepărtată de învățare.
- Frica poate duce la absenteism sau abandon.
- Pot pierde sau nu reușesc să-și dezvolte respectul de sine, să experimenteze sentimente de izolare și pot deveni retrase și deprimare.
- Pot ezita să-și asume riscuri sociale, intelectuale, emoționale sau profesionale în calitate de elevi și, mai târziu, de adulți.
- Se simt uneori obligate să ia măsuri drastice, cum ar fi răzbunarea sau chiar sinuciderea, în caz dacă problema persistă.
- Sunt mai predispuse decât non-victimele să crească anxioase și nesigure din punct de vedere social, prezentând mai multe simptome de depresie, decât cei care nu au fost victimizați în copilărie.

Colegii copiilor ținta bullying-ului pot:

- să se teamă să se asocieze cu copilul supus bullying-ului, de frică să nu-și scadă propriul statut sau de frica de răzbunare a copilului care manifestă comportament de bullying, devenind ei înșiși ținta bullying-ului;
- să se teamă să sesizeze cazurile de bullying, deoarece nu vor să fie numite „ciocănitore” sau „informatori”;
- să experimenteze sentimente de vinovăție sau neputință, pentru că n-au confruntat copilul care manifestă comportamentul de bullying, apărându-și colegul;
- să fie atrași în comportament de bullying prin presiunea grupului;
- să se simtă nesiguri, incapabili să ia măsuri sau să piardă controlul.

Copiii care agresează înșiși sunt, de asemenea, expuși riscului unor rezultate negative pe termen lung. Studiile arată că elevii care comit sau au comis acte de bullying frecventau școala mai rar și erau mai predispuși să renunțe la școală decât alți elevi, iar agresiunea în copilărie poate fi un semn timpuriu al dezvoltării tendințelor violente, al delincvenței și criminalității.

2. Organizarea și actele instituționale privind prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de bullying și alte forme ale violenței

Cadrul normativ național include acte normative care, chiar dacă nu definesc expres noțiunea de bullying și procedura de redresare a acestui fenomen în mod specific, reglementează prevenirea, identificarea și intervențiile în cazurile de abuz, neglijență, exploatare sau trafic și stabilesc expres obligațiile autorităților, instituțiilor publice cu atribuții în domeniul protecției copilului și reprezentanților acestora.

Instituția de învățământ funcționează în baza unui **Regulament de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ** (în continuare – *Regulament*), act care trebuie să includă prevederi privind inadmisibilitatea violenței și discriminării în relațiile dintre toți participanții la procesul educațional, drepturile și responsabilitățile lor, precum și dispozițiile privind asigurarea protecției elevilor față de orice formă de violență și acțiunile inacceptabile în raport cu copiii. Includerea în Regulament a prevederilor referitoare la prevenirea și intervenția în situațiile de violență (și respectiv de bullying ca formă a violenței) va contribui la responsabilizare și la o înțelegere mai bună a rolurilor și obligațiilor tuturor membrilor comunității școlare⁹.

Fiecare instituție de învățământ recunoaște și își asumă responsabilitățile față de copii, drepturile lor și, în special, dreptul de a fi protejat de orice formă de violență. **Politica de protecție a copilului**¹⁰ (în continuare – *PPC*), aprobată în acest sens la nivel de instituție, trebuie să stabilească clar angajamentul școlii în prevenirea, identificarea timpurie și intervenția în cazurile de violență, inclusiv de bullying ca formă a violenței, precum și obligația de a raporta și referi astfel de cazuri. PPC trebuie să ofere îndrumări clare personalului instituției, părinților, elevilor, precum și altor adulți care lucrează sau intră în contact cu copiii cu privire la violență, formele și tipurile ei (inclusiv bullying) și să descrie strategiile de bază ale școlii pentru a face față oricăror manifestări ale violenței. De asemenea, PPC reglementează comportamentul așteptat în tratarea problemelor de protecție a copilului, asigurându-se astfel ca problemele și recomandările privind protecția copilului să fie tratate în mod sensibil, profesional, susținând nevoile copilului. Personalul instituției, părinții, elevii, precum și alți adulți care lucrează sau intră în contact cu copii, trebuie să fie familiarizați cu acest angajament.

În conformitate cu pct. 59 din HG 270/2014¹¹, orice lucrător al instituției de învățământ care deține informație despre un act de violență, neglijare, exploatare și trafic este obligat să intervină pentru a-l stopa sau să solicite ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător. Iar practica arată că atunci când anumite obligațiuni specifice ale angajaților sunt incluse în *Fișele de post*, aceștia sunt mult mai activi în realizarea obligațiilor respective. Ținând cont de prevederile Regulamentului și de specificul instituției, aceasta din urmă urmează să elaboreze sau să ajusteze fișele de post ale tuturor angajaților, în vederea asigurării, garantării siguranței elevilor în timpul aflării lor în instituția de învățământ. Fiecare angajat are obligația de a preveni și interveni în cazurile de bullying și alte tipuri de violență și de a raporta și referi, după caz, aceste situații¹².

Regulamentul instituției conține doar drepturile și responsabilitățile de bază ale participanților la procesul edu-

⁹ Vezi pct. 1.1.a. din Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 august 2013.

¹⁰ Politică de protecție a copilului în instituția de învățământ. Ghid de implementare.

¹¹ Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08 aprilie 2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatarei și traficului.

¹² vezi pct. 1.1.b. din Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 august 2013.

cațional. Un **Cod de conduită** ar trebui să descrie comportamentele pozitive așteptate de la comunitatea școlară. Codul de conduită se aplică tuturor, stabilește standarde pentru comportament și prevede un set de conduite pozitive așteptate. Regulile de comportament pentru elevi sunt elaborate cu participarea lor.

În Codul de conduită nu doar se menționează faptul că violența, inclusiv bullying-ul ca formă a violenței și discriminarea sunt inadmisibile, ci și se explică într-un limbaj accesibil și pe înțelesul elevilor de diferite vârste ce înseamnă violența, bullying-ul și discriminarea, cum se manifestă acestea și care sunt posibilele consecințe. De asemenea, în Codul de Conduită sunt indicate acțiunile care vor fi întreprinse față de cei care le încalcă. Aceste acțiuni poartă, de regulă, un caracter explicativ, educativ. Codul de Conduită va conține și procedura – cui și cum pot sesiza elevii cazurile reale sau presupuse de bullying și alte forme de violență și de la cine pot solicita ajutor în soluționarea situațiilor de bullying.

Directorii instituțiilor de învățământ sunt obligați să desemneze o persoană din rândul membrilor administrației instituției în calitate de **Coordonator al activităților de prevenire, identificare, raportare, referire și asistență în cazurile de abuz față de copii**¹³ (în continuare – *Coordonator*), în ale cărui atribuții intră soluționarea în cadrul instituției a cazurilor de violență fizică, psihologică între copii, convocarea unui grup de specialiști din cadrul instituției pentru examinarea cazurilor și elaborarea unui plan de intervenție, în funcție de forma de violență, informarea părinților/persoanelor, în a căror grijă se află copilul, despre cazul/cazurile de violență în care este implicat copilul și despre planul de intervenție elaborat. Persoana respectivă duce evidența cazurilor examinate din cadrul instituției în registre separate și monitorizează, în baza planurilor de intervenție, efectele acțiunilor de prevenire și protecție, întreprinse atât de instituție, cât și de alte servicii și raportează cazurile suspecte sau confirmate de violență, conform procedurilor prevăzute de HG 270/2014.

La nivel de instituție de învățământ poate fi elaborată și o **Cartă a drepturilor elevului** care să includă lucruri pozitive pe care elevii le pot aștepta la școală.

Exemplu de Carta drepturilor elevului:

Fiecare elev din [școală] are dreptul:

- să studieze într-un loc sigur și prietenos;
- să fie tratat cu respect;
- să primească ajutor și sprijin din partea adulților...

Carta trebuie să fie scurtă și ușor de reținut, astfel încât să fie utilă în viața școlară de zi cu zi. Sau fiecare instituție de învățământ ar putea să-și asume un angajament, să stabilească și să declare o viziune clară care să descrie modul în care se așteaptă ca elevii să se comporte reciproc și consecințele pentru încălcarea regulilor. Toată lumea ar trebui să cunoască cum în mod personal poate ajuta școala să atingă acest obiectiv comun.

Exemplu de angajament:

[Denumirea școlii] este dedicată succesului fiecărui elev în procesul de învățare într-un mediu grijuliu, receptiv și sigur, fără discriminări, violență și bullying. Școala noastră lucrează pentru a se asigura că toți elevii au oportunitatea și sprijinul de a-și dezvolta potențialul maxim și de a împărtăși o legătură personală și semnificativă cu oamenii din comunitatea școlară.

¹³ Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobată prin Ordinul Ministerului Educației nr. 77 din 22 februarie 2013.

Integrarea regulilor și politicilor în cultura școlii

Pe măsură ce sunt dezvoltate sau actualizate reguli și politici școlare, trebuie elaborat și un plan pentru a le menține relevante și semnificative pentru elevii și personalul școlii, în acest sens:

- asigurați-vă că regulile și politicile școlare sunt conforme cu cadrul normativ național;
- implicați personalul școlii, părinții și elevii atunci când elaborați reguli sau politici. Acordarea unui rol elevilor îi poate ajuta să își stabilească propriul climat de respect și responsabilitate. Implicarea părinților poate întări aceste mesaje acasă;
- instruiți personalul școlii cu privire la aplicarea regulilor și politicilor școlare. Oferiți-le instrumentele necesare pentru a răspunde bullying-ului în mod consecvent și adecvat;
- incorporați reguli și politici în interacțiunile școlare de zi cu zi. Profesorii și elevii pot discuta regulile la orele de clasă. Elevii se pot informa reciproc. Directorul poate susține anual un discurs despre „starea școlii”, despre misiunea școlii în prevenirea, identificarea timpurie și intervenția în cazurile de bullying.

Dezvoltarea regulilor și politicilor instituționale privind prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de bullying ar trebui început cu o autoevaluare. Procedând astfel, veți identifica ceea ce se face deja în instituție și, respectiv, vă va ajuta să plasați prioritar acțiunile cheie și să identificați atât modul în care acestea vor fi realizate, cât și de către cine și când, luând în considerare resursele și contextul local.

3. Prevenirea bullying-ului

Protecția copiilor este un termen general care cuprinde atât acțiuni de prevenire, pentru a reduce la minim șansele de producere a prejudiciului/răului, cât și acțiuni de răspuns pentru a se asigura că, atunci când apar anumite probleme, acestea sunt tratate în mod adecvat. Această abordare răspunde necesității de a lua în considerare interesul superior al copilului în fiecare acțiune referitoare la copii și de a acționa în conformitate cu standardele internaționale și legislația națională, în special acolo unde cazurile suspectate de abuz pot constitui infracțiuni.

Prevenirea fenomenului bullying este un proces la care trebuie să contribuie toți actorii principali, implicați în educația copilului, respectiv părinții, profesorii și alte persoane calificate (psihologul școlar, medicul școlar etc.). Majoritatea metodelor de prevenire a bullying-ului au la bază angajamentul acestora privind asigurarea condițiilor necesare unui mediu sigur și prosper pentru dezvoltarea normală pe plan social și academic a copiilor.

Părinții, personalul școlii, precum și alți adulți, a căror activitate este tangențială cu școala și/sau intră în contact cu copiii, pot:

- *Ajuta copiii să înțeleagă ce reprezintă bullying-ul.* Un prim pas în prevenirea bullying-ului îl reprezintă oferirea de informații către elevi despre fenomenul de bullying, cauzele acestui fenomen, caracteristicile copilului care manifestă un comportament de bullying și a copilului care este supus bullying-ului și consecințele acestui fenomen asupra dezvoltării fizice și psihice armonioase, fiind important să ne asigurăm că și copiii știu cum să ceară ajutor. Această strategie presupune, de asemenea, și organizarea unor activități de învățare și exersare a unor metode de identificare și de combatere a bullying-ului, precum și oferirea de ajutor copiilor care au fost supuși bullying-ului, cererea de ajutor sau evitarea situațiilor posibil conflictuale. Activitățile de informare se pot realiza prin discuții individuale, dezbateri despre bullying, ore de consiliere și dirigenție, distribuirea de materiale media (filme, imagini, etc.) cu mesaje anti-bullying, campanii de informare locală sau națională.
- *Îmbunătăți comunicarea cu copiii.* Specialiștii în sănătate mentală afirmă că o comunicare eficientă dintre copil și părinte, respectiv dintre elev și profesor, reprezintă o măsură eficientă de prevenire a efectelor negative ale bullying-ului. Relația pozitivă dintre părinți și copii, respectiv profesori și elevi, presupune construirea unui climat de încredere, asigurarea copilului că opinia sa este importantă, practicarea ascultării active, oferirea de sfaturi și sugestii pentru problemele copilului și reasigurarea că nu va fi criticat în timp ce acesta își exprimă problemele personale.
- *Încuraja copiii să facă ceea ce le place.* Activitățile, interesele și hobby-urile pot spori încrederea, îi pot ajuta pe copii să-și facă prieteni și să-i protejeze de comportamentul agresiv sau bullying. Părinții și profesorii îi pot încuraja pe copii să-și identifice interesele și activitățile preferate și să se implice în acestea. Activitățile extrașcolare, sportive, culturale sau de voluntariat îi permit copilului să construiască relații sociale cu persoane care au aceleași interese.
- *Oferi modele comportamentale pozitive și dezirabile social.* Această strategie presupune educarea atât a copiilor supuși bullying-ului, cât și a copiilor cu un comportament de bullying cu privire la ceea ce înseamnă comportament pozitiv și așteptat, respectiv, comportament negativ și nedorit. Strategia presupune două etape: (1) prezentarea comportamentelor și a consecințelor acestora și (2) aplicarea imediată a consecințelor pentru comportamente, respectiv, recompense pentru comportamentele pozitive și urmări pentru comportamentele negative.

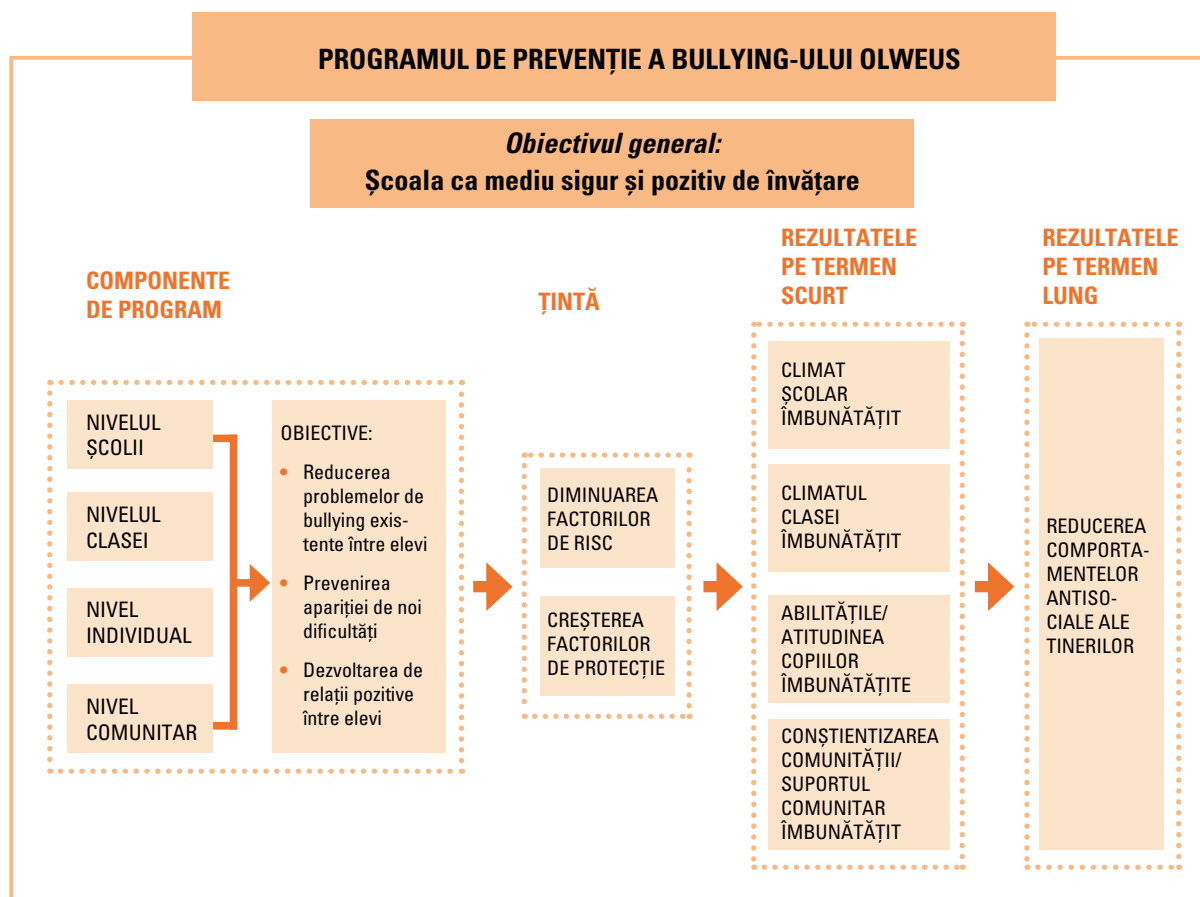
Bullying-ul poate amenința siguranța fizică și emoțională a elevilor la școală și poate avea un impact negativ asupra capacității lor de a învăța. Cel mai bun mod de abordare a bullying-ului este de a fi oprit înainte de a începe. Există o serie de lucruri pe care personalul școlii le poate întreprinde pentru a face școlile mai sigure și pentru a preveni bullying-ul, precum și alte forme de violență din școală. Instruirea personalului școlar și a elevilor în prevenirea și abordarea bullying-ului poate ajuta la susținerea eforturilor de prevenire a bullying-ului în timp. Învățarea devine mai eficientă atunci când copilul îl observă pe adult punând în practică aceste comportamente în relația cu alții.

Nu există o formulă a unui program sau strategie de prevenire a bullying-ului general valabilă. Mai jos propunem câteva exemple de opțiuni pe care școlile le pot lua în considerare și le pot ajusta în funcție de specificul instituției.

3.1. Modele de programe pentru prevenirea bullying-ului

1. Programul Olweus de prevenire a bullying-ului

Elaborat de profesorul și cercetătorul norvegian Dan Olweus și testat în mii de școli la nivel mondial, programul are drept principale obiective: (1) reducerea comportamentelor de bullying existente în rândul elevilor, (2) prevenirea noilor comportamente de bullying și construirea unor relații mai bune între elevi în școală. Acestea sunt atinse prin restructurarea mediului social al copilului din școală și inducerea unui sentiment de comunitate în rândul elevilor și adulților¹⁴.

Programul propune și patru reguli care vor ghida zilnic conduita socială a elevilor în spațiul școlii. Ele pot fi afișate peste tot în incinta școlii și în fiecare clasă, discutate cu elevii și părinții:

- Nu îi vom agresa pe colegii noștri.
- Vom încerca să-i ajutăm pe elevii care sunt agresați.
- Vom încerca să-i includem pe elevii care sunt excluși.
- Dacă știm că cineva este agresat, îi vom spune unui adult din școală și unui adult de acasă.

Modelul pare, la prima vedere, că necesită mult timp și eforturi intense. Studiarea atentă a principiilor și regulilor cheie ne ajută să vedem că acestea nu sunt noi sau speciale. Diferența o poate face doar o abordare ce implică întreaga școală și arată în mod clar că bullying-ul este o responsabilitate comună, iar gestionarea sa cu succes depinde de angajamentul și măsurile coordonate ale personalului școlar, ale părinților și de implicarea activă a elevilor. Adoptarea unui răspuns de către întreaga școală este, conform rezultatelor studiilor și evaluărilor internaționale, cel mai eficient mod de a îmbunătăți calitatea mediului educațional și siguranța fizică și emoțională a elevilor în cadrul școlii.

¹⁴ sursă: <http://listen.animusassociation.org/wp-content/uploads/2016/09/manual-rom-web.pdf>

2. Abordare comprehensivă a fenomenului de bullying

Bullying-ul și daunele pe care le cauzează sunt subestimate de mulți copii și adulți. Cadrele didactice, părinții și copiii, îngrijorați de prevenirea violenței, trebuie să se preocupe și de fenomenul bullying-ului, și de legătura acestuia cu alte comportamente violente.

Cercetările și experiența sugerează că eforturile comprehensive care implică profesori și alți angajați ai școlii, elevi, părinți și membri ai comunității sunt mai eficiente decât abordările bazate pe activități doar în sălile de clasă.

Un program comprehensiv include următoarele elemente de bază:

Intervenții la nivel de școală	<ul style="list-style-type: none"> • Desfășurarea <u>unui sondaj</u> în rândul elevilor pentru a determina natura și amploarea problemelor de bullying în școală. • Crearea unui Comitet de coordonare pentru prevenirea bullying-ului în școală (un grup mic de profesori energici, personal de conducere, psiholog școlar și alți angajați ai școlii) care este implicat în planificarea și monitorizarea activităților implementate în școală și care va analiza constatările sondajului, pentru a discuta problema bullying-ului în școală și a planifica activitățile de prevenire a bullying-ului din școală (ex., a elabora <u>Program de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență în instituție</u>, Plan de acțiuni etc.). • Organizarea unui eveniment de lansare a Programului de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență în instituție. • Supravegherea sporită a zonelor care sunt „<u>puncte fierbinți</u>” pentru bullying și violență în școală. • Elaborarea de reguli la nivel școlar și consecințele pentru acțiunile de bullying. • Dezvoltarea activităților de consolidare a comportamentului prosocial. • Implicarea părinților în activitățile școlare (ex., organizarea de ședințe a asociației părintește la care să fie abordat fenomenul bullying-ului, ziua ușilor deschise în instituție, programe speciale de prevenire a violenței, încurajarea participării părinților la activități de planificare și evenimente școlare etc.).
Activități în clasă	<ul style="list-style-type: none"> • Organizarea în mod regulat a orelor, în timpul cărora elevii și profesorii se angajează în activități, discuții, jocuri de rol și activități artistice, legate de prevenirea și contracararea bullying-ului și a altor forme de violență în rândul elevilor¹⁵.
Intervenții individuale	<ul style="list-style-type: none"> • Intervenția imediată a personalului școlii în toate cazurile de bullying. • Implicarea părinților ai căror copii manifestă comportament de bullying și a celor supuși bullying-ului, în funcție de situație, atunci când este necesar. • Implicarea psihologilor școlari sau a altor profesioniști, în funcție de caz.
Activități sociale / implicarea comunității locale	<ul style="list-style-type: none"> • Promovarea Programului de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență în școală în comunitatea locală (ex., convocarea de întâlniri cu liderii comunității pentru a discuta despre programul școlii și problemele asociate cu bullying-ul, încurajând acoperirea mediatică locală a eforturilor școlii, angajarea elevilor în discuții despre programul școlii lor cu liderii comunității etc.). • Implicarea membrilor comunității în activitățile anti-bullying ale școlii (ex., solicitarea de asistență din partea companiilor locale pentru a sprijini aspecte ale programului, implicarea membrilor comunității în evenimente organizate în școală etc.). • Implicarea membrilor comunității, a elevilor și a personalului școlii în acțiuni de combatere a violenței în cadrul comunității.

---

¹⁵ Strategii pentru o clasă fără bullying. Manual pentru profesori și personalul școlar. Activități pentru clasă, pag. 25 – <http://listen.animusassociation.org/wp-content/uploads/2016/09/manual-rom-web.pdf>

O abordare la nivel de școală pornește de la ideea că bullying-ul este o problemă socială sistemică și că găsirea unei soluții este responsabilitatea colectivă a tuturor celor din școală. Prevenirea sistemică necesită schimbarea culturii întregii școli mai degrabă decât (în plus față de) concentrarea asupra comportamentului indivizilor sau grupurilor implicate în mod direct în incidente de bullying. Această abordare necesită o conștientizare sporită a naturii problemei, o monitorizare sporită și răspunsuri sistematice și consecvente la incidentele de bullying. De ex., elevilor li se cere să își creeze propriile reguli cu privire la bullying și li se oferă informații despre strategiile de abordare a bullying-ului și oportunitățile de discuții în clasă despre experiențele lor. Profesorii și personalul școlii primesc instruire care include strategii de prevenire a problemelor asociate bullying-ului.

Intervențiile la nivel școlar nu dau rezultate atunci când profesorii și administrația școlii sunt reticenți să facă intervenții la scara întregii școli, deoarece fie consideră că nu există suficient timp și spațiu în curriculum, fie că dezvoltarea atitudinilor anti-bullying este, după opinia lor, responsabilitatea părinților. Cele mai reușite exemple de intervenții de succes la nivel de școală sunt acelea care se bucură de un sprijin larg din partea direcțiilor pentru educație, a profesorilor, administratorilor, părinților și elevilor.

Spre deosebire de abordările la nivelul întregii școli care se adresează nevoilor tuturor, majoritatea intervențiilor vizează comportamentele disfuncționale cunoscute ale acelor copii care agrează alți colegi. O constatare de cercetare foarte bine documentată este că agresorii au tendința de a crede că colegii le cauzează rău în mod intenționat, în special în situații ambigue. Această tendință a fost numită „prejudicată atribuțională ostilă”. Imaginați-vă, de exemplu, că stați la coadă și primiți în mod neașteptat o împingere de la persoana din spatele vostru. Deși poate fi neclar, dacă persoana a făcut-o intenționat sau nu, agresorii sunt mai predispuși să deducă că împingerea a fost „intenționată” (adică persoana este responsabilă) și să răspundă cu furie și agresivitate.

Intervenția la nivel școlar și intervențiile țintă, deși complementare, reprezintă diferite școli de gândire și fiecare are avantajele și dezavantajele sale. Programele la nivel școlar își propun să construiască reziliența la toți copiii și să creeze un climat școlar mai pozitiv, în timp ce abordările specifice se concentrează pe cauzele care stau la baza comportamentului de bullying la nivelul agresorului individual. Fidelitatea și sustenabilitatea, două componente importante ale intervențiilor bune, sunt susceptibile de a fi realizate diferențial în întreaga școală față de abordările țintă. Fidelitatea sau consistența cu care sunt implementate toate componentele intervenției este mai ușor de monitorizat și de realizat în abordări specifice, deoarece există mai puțini adulți și copii de urmărit. În programele la nivelul întregii școli există activități multiple la diferite niveluri care implică mai multe părți interesate și este mai dificil să se monitorizeze fidelitatea intervenției. Pe de altă parte, durabilitatea poate fi mai ușor de realizat în cadrul programelor la nivelul întregii școli. Schimbările sistematice ale colegilor, clasei, școlii și comunității sunt necesare pentru a construi bazele în vederea prevenirii pe termen lung a bullying-ului. Intervențiile țintă, de obicei importate din exterior și puse în aplicare de școală, sunt adesea prea de scurtă durată pentru a atinge acel tip de suport de bază.

Cu certitudine, nu există „soluție universală” pentru prevenirea bullying-ului sau a altor forme de violență în școală. Abordarea comprehensivă a fenomenului este cea mai promițătoare în a contribui la crearea unui mediu școlar sigur, care va ajuta copiii să crească din punct de vedere academic și social. Înainte de a pune în aplicare orice eforturi de combatere a bullying-ului sau a altor forme de violență în școală, administrația școlii ar trebui să țină cont de faptul că:

- În mod ideal, eforturile ar trebui să înceapă devreme, începând cu grădinița și să continue pe tot parcursul educației formale a unui copil.
- Programele eficiente necesită un leadership consolidat și un angajament continuu din partea personalului școlii.
- Dezvoltarea și formarea continuă a personalului sunt importante pentru susținerea programelor de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență din școală.
- Programele ar trebui să fie sensibile din punct de vedere cultural la problemele diversității elevilor și relevante nivelului de dezvoltare a acestora.
- Implicarea părinților și a comunității în planificarea și implementarea unor astfel de programe este esențială.

3. Programul „Steps to Respect” (Pașii Respectului)

Programul are două componente: (1) crearea mediului pozitiv în școală; (2) formarea competențelor sociale și emoționale ale elevilor. Programul are un dublu focus – bullying și prietenie și este conceput pentru a reduce bullying-ul în școală și pentru a ajuta elevii să construiască relații pozitive, bazate pe susținere reciprocă. În cadrul programului sunt abordate rolurile participative din bullying. Programul se concentrează pe dezvoltarea

abilităților profesorilor, părinților și altor adulți pentru a elabora o politică școlară privind prevenirea bullying-ului. Pentru elevi focusul este axat pe dezvoltarea competențelor de formare și menținere a prietenilor, precum și pe recunoașterea, rezistarea și raportarea comportamentelor de tip bullying.

4. Modelul „Win-Win Classroom” (Clasa câștig-câștig)

Propus de Jane Bluestein, modelul dat pornește de la premisa că provocările de comportament în clasă, practicile convenționale și codurile de disciplină bazate pe pedepse de multe ori eșuează în a-i motiva pe elevi să-și schimbe atitudinile și comportamentul. Strategiile de intervenție recomandate sunt: construirea responsabilității elevilor și diminuarea luptei pentru putere în dezamorsarea conflictului și opoziției; construirea unui climat pozitiv, grijuliu, de securitate emoțională; încurajarea cooperării elevilor, motivarea, autocontrolul și comportamentul de concentrare asupra sarcinii; înglobarea varietății stilurilor de învățare și preferințe într-o atmosferă prietenoasă; minimizarea eșecului academic și a frustrării; eliminarea sfidării, dependențelor și a dezinteresului etc.

Modelul Win-Win promovează formularea pozitivă a limitelor ca instrument de management. Limitele sunt formulate mai mult ca promisiuni decât ca amenințări. De asemenea, limitele oferă o schimbare reconfortantă, de la strategiile orientate spre pedeapsă, spre strategii care abordează managementul comportamentului orientat spre recompense. Limitele ne permit să ne gândim la consecințele lucrurilor bune pe care elevii le obțin (sau ajung să le facă) ca rezultat al cooperării lor, schimbând conotația predominantă a cuvântului „consecințe” de la negativ la pozitiv. Limitele, pe de altă parte, iau în considerare dorințele și nevoile elevilor pe care încearcă să-i motiveze, sunt pro-active, căutând să prevină problemele în mod pozitiv. Regulile de obicei se concentrează pe reacțiile negative și de pedepsire, aplicate de profesor (sau sistem) atunci când un elev este prins. Atât regulile, cât și limitele, pot preveni comportamentele nepotrivite, deoarece regulile-răsplata elevilor pentru ascultare se reduc, pur și simplu, la evitarea consecințelor negative, iar procesul de întărire a acestora devine inevitabil reactiv.

Cercetările arată că nu toate abordările de prevenire a bullying-ului sunt la fel de eficiente. Majoritatea programelor de prevenire a bullying-ului se concentrează pe creșterea gradului de conștientizare a problemei și administrarea consecințelor. Programele care se bazează pe pedeapsă și toleranța zero nu s-au dovedit a fi eficiente. Programe precum medierea de la egal la egal, care pun în responsabilitatea copiilor să soluționeze conflictele, pot agrava fenomenul de bullying. Adulților – victime ale abuzului nu li se cere niciodată să „soluționeze” problema cu agresorul lor, iar copiii au un drept legal suplimentar la protecție datorită statutului lor de dezvoltare. Intervenția spectatorilor, chiar și în rândul adulților, funcționează doar pentru unii oameni – extrovertiți, empatici și pentru persoanele cu statut social și angajament moral mai ridicat.

Bullying-ul este o problemă gravă care necesită eforturi consolidate și de durată ale școlii. Unele școli aduc un difuzor și organizează o adunare anti-bullying sau organizează o săptămână de conștientizare a bullying-ului. Totuși, un singur eveniment nu este suficient. Trebuie să existe un program pe termen lung pentru a crea soluții pe termen lung.

5. Programe bazate pe dovezi

Școlile pot alege să implementeze programe sau programe curriculare formale, bazate pe dovezi care abordează bullying-ul. Există multe considerații în selectarea unui program, inclusiv datele demografice, capacitatea și resursele școlii. De asemenea, în implementarea acestor programe școala trebuie să se asigure că sunt evitate greșelile în prevenirea și răspunsul la bullying.

6. Abordări bazate pe un climat școlar pozitiv și învățarea socială și emoțională

Promițătoare în prevenirea bullying-ului în școală sunt și abordările care se bazează pe **un climat școlar pozitiv și învățarea socială și emoțională**.

Școlile cu un climat pozitiv favorizează o dezvoltare sănătoasă, în timp ce un climat școlar negativ este asociat cu rate mai mari de bullying, violență, victimizare și sentimente de nesiguranță ale elevilor.

S-a dovedit că abordările învățării sociale și emoționale, bazate pe dovezi, oferă rezultate solide și rentabile. Numeroase cercetări individuale arată că învățarea socială și emoțională îmbunătățește bunăstarea emoțională, autoreglarea, relațiile în clasă și comportamentul amabil și util în rândul elevilor, reduce o serie de probleme precum anxietatea, stresul emoțional și depresia; reduce comportamentele perturbatoare, cum ar fi conflictele, agresivitatea, agresiunea, furia și prejudecățile de atribuire ostile și îmbunătățește realizările academice, creativitatea și leadership-ul.

3.2. Etapele de elaborare a unui Plan / Program de prevenire a bullying-ului și a altor forme de violență

---

1. Colectați date

Înainte de a dezvolta planuri sau activități specifice, este important să aflați cât mai multe cu privire la acțiunile/comportamentul de bullying ce există în prezent în instituție. De asemenea, poate fi util să colectați informații despre abilități și atitudini legate de relații sănătoase. Pentru a colecta date, școlile pot folosi sondaje, discuții în clasă, interviuri, convorbiri cu personalul școlii și observații structurate.

2. Implicați părinții / îngrijitorii

Bullying-ul poate continua atunci când elevii părăsesc teritoriul școlii, se poate întâmpla în toate mediile. Părinții/îngrijitorii sunt, de asemenea, profesorii primari ai copiilor lor în ceea ce privește relațiile sănătoase. Este important să implicați părinții și să le oferiți resurse pentru a le ajuta la recunoașterea și prevenirea comportamentului de bullying și la promovarea relațiilor sănătoase.

3. Implicați elevii

Deși elevii nu ar trebui niciodată lăsați să-și rezolve propriile probleme legate de bullying, totuși este important să participe activ la contracararea bullying-ului în școli. Este crucial ca aceștia să înțeleagă că scopul și importanța acestor strategii este de a crea un mediu de învățare primitiv, respectuos și sigur pentru toți.

4. Formulați o declarație școlară / un angajament pentru relații sănătoase și prevenirea bullying-ului

O astfel de declarație creează o înțelegere comună între personal, părinți/îngrijitori și elevi și comunică o viziune și un angajament unic față de un mediu de învățare primitiv, respectuos și sigur.

5. Elaborați un plan de răspuns / intervenție la comportamentul de bullying

Un plan eficient de răspuns/intervenție are 4 obiective:

- **Încurajează comunicarea** – adulții oferă un model pentru elevi, angajându-i în discuții despre bullying și încurajând elevii să caute ajutor de la un adult atunci când alte strategii nu funcționează.
- **Dezvoltă empatie** – adulții îi ajută pe elevi să recunoască și să interpreteze sentimentele și nevoile altora, să înțeleagă impactul comportamentului de bullying și să-i trateze pe ceilalți cu grijă și respect.
- **Promovează responsabilitatea** – adulții îi ajută pe elevi să își dezvolte capacitatea de a se opri și de a gândi înainte de a acționa, de a rezista presiunii colegilor și de a-și asuma responsabilitatea pentru propriul comportament, reparând prejudiciile pe care le cauzează altora.
- **Îmbunătățirea comportamentelor pozitive și a relațiilor sănătoase** – adulții predau, modelează și întăresc abilitățile pentru a se înțelege cu ceilalți.

Un plan de răspuns / intervenție poate include orientări și strategii pentru:

- urmărirea incidentelor comportamentului de bullying;
- sprijinirea elevilor care experimentează comportamentul de bullying;
- sprijinirea elevilor care se angajează într-un comportament de bullying, răspunzând cu consecințe logice și predictibile care promovează comportamente pozitive și oferă oportunități de a înțelege impactul comportamentului lor;
- sprijinirea elevilor care asistă la un comportament de bullying.

6. Monitorizați implementarea

Elaborarea unui plan de acțiune nu este suficientă, progresul trebuie evaluat pentru a vedea dacă obiectivele au fost atinse și pentru a orienta deciziile viitoare de management. Este important să se revizuiască periodic planul de acțiune, de preferință cel puțin trimestrial și să se verifice în mod oficial progresul anual. În acest moment, un nou plan de acțiune poate fi dezvoltat pentru a identifica pași noi.

3.3. Rolul actorilor implicați în prevenirea bullying-ului

Prevenirea fenomenului de bullying este un proces care presupune o abordare bazată pe cooperare, concentrată pe priorități ale siguranței și protecției copiilor. Acest lucru presupune că siguranța și protecția copilului vor fi luate în considerare în activitatea zilnică, la fel cum sunt luate în considerare evidența elevilor și a orele de clasă, resursele umane sau finanțele. Succesul în asigurarea siguranței și garantarea protecției copilului necesită munca în echipă – la nivel de administrație a școlii, profesori, părinți, elevi și comunitatea locală; dacă un actor nu este implicat, întregul proces suferă. Prin urmare, este vital să creăm o cultură potrivită în școală, astfel încât toți să cunoască angajamentele acestora în protecția copilului, inclusiv în prevenirea și contracararea bullying-ului, ca toți să le împărtășească și să se implice.

Administrația instituției de învățământ, cadrele didactice, elevii și părinții ar putea recurge la următoarele acțiuni, strategii și activități pentru a preveni și opri bullying-ul în instituție.

3.3.1. Administrația școlii

Administrația școlii:

- Va evalua gradul de conștientizare și domeniul de extindere a fenomenului de bullying în școala Dvs. prin sondaje efectuate în rândul elevilor și al personalului.
- Va supraveghea îndeaproape elevii în zonele în care există bullying în școală.
- Va desfășura adunări/ședințe la nivel școlar și formare profesională pentru cadrele didactice/personal auxiliar pentru a crește gradul de conștientizare privind problema bullying-ului și pentru a comunica angajamentele școlii în prevenirea și contracararea unui astfel de comportament.
- Va elabora și va face publice standarde clare de comportament, inclusiv reguli împotriva bullying-ului pentru toți elevii și va aplica în mod consecvent și corect astfel de standarde.
- Va încuraja participarea părinților prin activități care să încurajeze implicarea părinților în procesul educațional, activitățile și proiectele școlare.
- Va stabili un sistem confidențial de raportare care să permită copiilor să aducă la cunoștință cazurile de victimizare și care să înregistreze detaliile incidentelor de bullying.
- Va asigura ca școala să aibă toate politicile impuse de lege și procedurile de plângere și va aduce la cunoștință aceste proceduri părinților și elevilor.
- Va primi și va asculta receptiv părinții care raportează comportamente de bullying și va stabili proceduri prin care astfel de sesizări sunt investigate și soluționate rapid la nivelul școlii, pentru a evita perpetuarea agresiunii.
- Va elabora strategii de recompensare a elevilor pentru un comportament pozitiv și incluziv.
- Va oferi activități la nivel de școală și clasă, concepute pentru a construi respectul de sine prin evidențierea talentelor, hobby-urilor, intereselor și abilităților speciale ale tuturor elevilor și care favorizează înțelegerea reciprocă și aprecierea diferențelor la ceilalți.

Instruirea personalului

Pentru a se asigura că eforturile de prevenire a bullying-ului au succes, tot personalul școlii trebuie să fie instruit cu privire la ceea ce este bullying-ul, care sunt politicile și regulile școlii și cum sunt acestea implementate. Instruirea poate lua mai multe forme: ședințe cu personalul, sesiuni de instruire de o zi, predare prin modelarea comportamentului etc. Școlile pot alege orice combinație a acestor opțiuni de formare pe baza finanțării disponibile, a resurselor de personal și a timpului. Instruirea poate avea succes atunci când personalul este angajat în dezvoltarea mesajelor și a conținutului și atunci când simte că vocile lor sunt auzite. Învățarea ar trebui să fie relevantă pentru rolurile și responsabilitățile lor.

Activități de familiarizare a elevilor cu privire la ceea ce reprezintă bullying-ul

Școlile nu au întotdeauna nevoie de programe formale pentru a ajuta elevii să învețe despre prevenirea bullying-ului. Școlile pot include subiectul prevenirii bullying-ului la lecțiile și activitățile deja existente. Exemple de activități pentru a aborda problema agresiunii includ:

- cercetări, referate privind tipurile de bullying, cum poate fi prevenit și cum ar trebui să răspundă copiii;
- prezentări, cum ar trebui să fie un discurs sau un joc de rol, teatru forum privind oprirea bullying-ului;
- discuții despre subiecte precum raportarea cazurilor de bullying;
- scrierea creativă/artistică, cum ar fi o poezie care se pronunță împotriva bullying-ului sau o poveste sau o scenetă care îi învață pe spectatori cum să vină în ajutor;
- lucrări artistice, de exemplu un colaj despre respect sau efectele bullying-ului;
- întâlniri/ședințe în clasă pentru a vorbi despre relațiile dintre colegi.

3.3.2. Profesorii

Metode de prevenire a bullying-ului care pot fi aplicate de profesori:

1. *Identificați posibilele situații în care pot apărea experiențe de bullying* – comportamentele de bullying apar în general în locurile în care nivelul de supraveghere este limitat, precum băile, locul de joacă, coridoarele înguste, sălile de clasă de la ultimele etaje ale școlii sau mediul virtual. Sporirea supravegherii acestor medii va limita semnificativ frecvența actelor de agresiune.
2. *Intervenți imediat ce observați un fenomen de bullying* – intervenția profesorului constă atât în oprirea imediată a comportamentului, cât și raportarea acestui eveniment conducerii școlii. Profesorii pot organiza ședințe/discuții separate cu copilul care a manifestat un comportament de bullying și copilul supus bullying-ului în scopul de a afla mai multe despre natura incidentului. Nu este recomandată organizarea unei întruniri cu copilul care manifestat un comportament de bullying, și cu copilul care a fost supus bullying-ului, întrucât elevul agresat se poate simți stânjenit și intimidat de prezența copilului care inițiază bullying-ul și va fi mai puțin motivat să denunțe evenimentul respectiv. Toți profesorii și personalul școlii trebuie să anunțe copiii că le pasă și nu vor permite ca cineva să fie bullyzat. Luând măsuri imediate și identificând direct copilul care a inițiat bullying-ul, adulții susțin atât copilul supus bullying-ului, cât și martorii.
3. *Realizați și prezentați elevilor un regulament al activității elevilor* – regulamentul va include rubrici precum drepturile și obligațiile elevilor, regulile școlii, comportamentele așteptate și comportamentele nedorite sau interzise, consecințele acestora (recompensarea comportamentelor pozitive și măsurile pentru cele negative).
4. *Implementați un sistem de raportare a bullying-ului* – acest sistem presupune antrenarea profesorilor și a elevilor în depistarea semnalelor de apariție a actelor de bullying și raportarea sau relatarea acestora către profesori sau directori. Raportarea cazurilor de bullying va fi facilitată de factori precum: posibilitatea de a raporta cazurile de bullying în anonim, utilizarea unor grile de observare a fenomenului în timp sau ușurința cu care se poate prezenta un caz.
5. *Derulați campanii de informare a elevilor cu privire la bullying* – aceste campanii au ca scop prevenirea comportamentelor negative de tip bullying și promovarea comportamentelor pozitive și dezirabile social și se pot derula prin activități precum: organizarea de ore de dirigenție sau consiliere pe tema bullying-ului și a efectelor sale, organizarea de dezbateri pe tema bullying-ului, realizarea unui concurs de eseuri, discutarea unor cazuri de bullying din literatură, seriale TV, filme, precum și organizarea de sesiuni de brainstorming împreună cu clasa pentru a identifica posibile soluții pentru stoparea fenomenului. Oferiți elevilor oportunități de a vorbi despre bullying și solicitați sprijinul lor în definirea bullying-ului ca și comportament inacceptabil. Implicați elevii în stabilirea regulilor de clasă împotriva agresiunii. Astfel de reguli pot include angajamentul profesorului de a nu „privi în altă parte” atunci când apar incidente care implică agresiune.
6. *Oferiți protecție copiilor supuși bullying-ului* ori de câte ori este necesar. O astfel de protecție poate include crearea unui sistem de prieteni prin care elevii să aibă un anumit prieten sau un prieten mai în vârstă în care au încredere și cu care împărtășesc informații despre programul clasei și planurile pentru ziua școlii.

7. *Referiți* atât copii supuși bullying-ului, cât și cei care manifestă un comportament de bullying la consiliere ori de câte ori este cazul. Evitați încercările de a media o situație de agresiune. Diferența de putere dintre cei care sunt supuși bullying-ului și cei care agresează poate determina copilul supus bullying-ului să se simtă victimizat în continuare de acest proces sau să creadă că el este cumva de vină. Înfrunțați copiii care manifestă un comportament de bullying în privat. Provocarea unui copil care inițiază bullying-ul în fața colegilor săi poate, de fapt, să-i sporească statutul și să ducă la o agresiune suplimentară.
8. *Ascultați* părinții care raportează situații de bullying și analizați circumstanțele raportate, astfel încât să poată fi luate măsuri imediate și adecvate la nivel de școală.

3.3.3. Părinții

Strategii pentru părinți

Cea mai bună protecție pe care părinții o pot oferi copiilor care sunt implicați într-un conflict fie manifestând un comportament de bullying, fie fiind supus bullying-ului, este să încurajeze încrederea și independența copilului lor și să fie dispuși să ia măsuri atunci când este necesar. În continuare vom puncta unele sugestii pe care școala ar trebui să le ofere părinților, pentru a-i ajuta să identifice răspunsuri adecvate la conflictele trăite de copiii lor la școală:

1. *Observați semnele care indică implicarea copilului în situație de bullying* – aceste semnale pot fi fizice (răni, haine rupte, recuzită școlară distrusă), cât și psihocomportamentale (apetit alimentar scăzut, insomnie, momente de tristețe, depresie, anxietate, teama de a frecventa școala). Odată ce ați observat aceste semne, încercați să purtați o discuție sinceră și deschisă cu copilul Dvs. despre experiențele sale școlare și despre persoanele cu care are interacțiuni sociale pozitive sau negative. În timpul discuțiilor, încercați să-i transmiteți copilului mesajul că-l sprijiniți necondiționat și că nu-l veți blama pentru cele întâmplate. Nu transmiteți unui copil care este supus bullying-ului că ceva nu este în regulă cu el sau că merită un astfel de tratament. Atunci când un copil este supus bullying-ului din partea colegilor săi, nu este corect să învinuim abilitățile sociale ale copilului. Respectul este un drept de bază: toți copiii au dreptul la un tratament amabil și respectuos. Convingeți copilul că nu are nici o vină și că comportamentul celui care a agresat este sursa problemei.
2. *Stabiliți limite cu privire la utilizarea tehnologiei* – această strategie presupune atât supravegherea activității copilului în mediul online, cât și educarea acestuia cu privire la utilizarea lui. Părinții îi pot învăța pe copii deprinderi precum: protejarea datelor personale (parola de acces la rețelele de socializare), pasivitatea constructivă (a ignora mesajele sau email-urile cu conținut jignitor sau amenințător), utilizarea responsabilă a timpului liber și a tehnologiei multimedia. Totodată, părinții au sarcina de a monitoriza și limita accesul la aceste tehnologii cu scopul protejării copilului de informații periculoase prin strategii precum: utilizarea parolei de acces pentru calculator sau telefonul mobil, utilizarea filtrelor de restricționare a accesului la anumite pagini web, stabilirea unei perioade de timp în care copilul nu are voie să utilizeze aceste tehnologii.
3. *Interacționați zilnic cu copilul dvs.* – comunicați liber și deschis cu copilul dvs. Discutați cu acesta despre experiențele sale școlare sau extrașcolare. Interesul ar trebui exprimat prin formulări specifice și nu generale (în loc de „Cum a fost azi la școală?” putem întreba „Te-ai simțit bine în pauză?”, „Ce ai învățat astăzi nou?”). Întrebările trebuie formulate într-o manieră care să comunice copilului deschidere și interes din partea Dvs. față de preocupările și experiențele sale.
4. *Contactați școala, dacă copilul Dvs. este implicat într-un conflict fie a fost supus bullying-ului, fie a manifestat un comportament de bullying* – acționați în colaborare cu personalul școlii, pentru a soluționa problema. Păstrați evidența incidentelor, astfel încât să puteți fi concis în discuția cu personalul școlii despre experiențele copilului dumneavoastră la școală. Solicitați o ședință cu un profesor, directorul sau psihologul școlar, dacă considerați că e necesar. Personalul școlii poate oferi sfaturi practice pentru a vă ajuta pe dvs. și pe copilul dvs. De asemenea, aceștia pot interveni direct la fiecare dintre participanți. Este posibil ca personalul școlii să fi observat conflictul în mod direct și să poată confirma versiunea copilului dvs. asupra incidentului cu ceea ce au observat, astfel va fi mai dificil ca cel care a agresat sau părinții agresorului să-i refuze autenticitatea.
5. *Fiți la rândul dvs. un model pozitiv pentru copil* – nu este suficient să-i comunicați copilului despre ceea ce presupune un comportament dezirabil sau indezirabil social. Un copil nu-și va însuși un comportament pozitiv, așteptat, atunci când acesta va observa că propriii părinți nu pun în practică comportamentul respectiv sau

se comportă, la rândul lor, nepotrivit (de ex., un elev este încurajat să practice sportul de un părinte cu stil de viață sedentar). Prin urmare, încercați să implementați, la rândul dvs., modele de comportament potrivite și pozitive pe plan social. Aceste comportamente includ: utilizarea responsabilă a tehnologiei, comunicarea asertivă, rezolvarea conflictelor pe cale amiabilă, păstrarea calmului în trafic sau în situații tensionate. Oferiți sprijin copilului, dar nu încurajați dependența de Dvs. Salvarea copilului de provocări sau asumarea personală a responsabilității atunci când lucrurile nu merg bine, nu va învăța copilul să fie independent. Cu cât un copil are mai multe alegeri de făcut, cu atât dezvoltă mai mult independența, iar independența poate contribui la încrederea în sine.

6. *Asigurați copilului experiențe sociale pozitive* – acestea includ excursiile, implicarea în proiecte de voluntariat, realizarea unor activități plăcute sau crearea de noi relații de prietenie. Ajutarea propriului copil în identificarea intereselor și hobby-urilor sale și în implicarea în relații noi de prietenie poate contribui la minimizarea consecințelor bullying-ului pentru copilul ținta bullying-ului sau la diminuarea frecvenței acestora pentru copilul care a inițiat bullying-ul.
7. Nu vă încurajați copilul să fie agresiv sau să lovească înapoi. Mai degrabă, *învață-l pe copilul tău să fie asertiv*. Copilul care inițiază bullying-ul caută adesea un indiciu că amenințările și intimidările sale funcționează. Lacrimile sau acceptarea pasivă nu fac decât să întărească comportamentul copilului care agresează. Un copil care nu răspunde așa cum dorește copilul care intimidează probabil nu va fi ales ținta bullying-ului. De exemplu, copiii pot fi învățați să răspundă agresivității cu umor și afirmații, mai degrabă decât cu acord.
8. *Învățați-vă copilul să devină rezistent la șoc* – acest lucru presupune învățarea de strategii de evitare sau de oferire de răspunsuri adecvate pentru comportamentele de bullying. Strategiile potrivite de răspuns la bullying sunt:
  - evitarea situației sau a persoanei agresoare;
  - exersarea comunicării asertive și a deprinderii de a spune *Nu*;
  - cererea de ajutor din partea colegilor, profesorilor sau a unui profesionist;
  - învățarea unor tehnici de autoapărare.

De asemenea, încercați să-i învățați pe copii să nu răspundă în situații de bullying într-o manieră similară cu cea a copilului care inițiază bullying-ul.

Prevenirea bullying-ului este un proces continuu, de colaborare, de soluționare a problemelor, care este o parte esențială a creării unor medii de învățare primitoare, respectuoase și sigure, respectiv este necesară o abordare comprehensivă – nu există soluții unice. Conflictul dintre copii, mai mult decât probabil, nu va fi soluționat peste noapte. Părinții trebuie să petreacă timp cu copiii, încurajându-i pe aceștia să-și dezvolte noi interese sau să-și consolideze talentele și abilitățile existente, care vor contribui la dezvoltarea și îmbunătățirea respectului de sine. De asemenea, copiii trebuie ajutați să dezvolte prietenii noi sau să le consolideze pe cele existente. Prietenii servesc adesea drept factor atenuativ la agresiune.

3.3.4. Elevii

Este posibil ca elevii să nu știe ce să facă atunci când observă că un coleg de clasă este supus bullying-ului sau când experimentează ei înșiși o astfel de victimizare. Discuțiile și activitățile din clasă pot ajuta elevii să dezvolte o varietate de competențe, acțiuni pe care le pot întreprinde atunci când asistă sau experimentează un comportament de bullying. De exemplu, în funcție de situație și de propriul nivel de confort, elevii pot:

- solicita ajutor imediat de la un adult;
- raporta incidentele de bullying personalului școlii;
- vorbi și/sau oferi sprijin copilului supus bullying-ului, când o văd că este supusă bullying-ului, de exemplu, recuperând cărțile celui supus bullying-ului și returnându-le acesteia;
- susține în mod privat pe cei răniți cu cuvinte de bunătate sau empatie;

- exprima dezaprobarea comportamentului de bullying prin faptul că nu se alătură râsului, tachinării sau răspândirii zvonurilor sau bârfelor;
- încerca să dezamorseze situațiile-problemă fie singur, fie într-un grup, de exemplu, luând copilul care manifestă un comportament de bullying deoparte și rugându-l să înceteze, să se calmeze.

3.3.5. Comunitatea

Implicarea întregii comunități în prevenirea bullying-ului asigură faptul că nu numai elevii, profesorii și părinții, dar și comunitatea mai largă depune eforturi pentru a atinge obiective comune în vederea asigurării siguranței și protecției copiilor. Această abordare începe cu educația părinților și trece la implicarea comunității în școală. În cele din urmă, implicarea școlii în comunitate promite o posibilitate mai mare de schimbare.

Dacă nu aveți o implicare puternică a comunității în școala Dvs., puteți începe cu pași mici, cum ar fi invitarea unui lider din comunitate la școală pentru a vorbi despre prevenirea violenței, inclusiv a bullying-ului sau căutarea de finanțare pentru activități anti-bullying din partea întreprinderilor locale. Odată ce sunteți gata să vă extindeți eforturile, există multe modalități de a implica comunitatea în acțiunile de prevenire a bullying-ului din școală, de exemplu:

- Invitați membrii comunității (de ex., sportivi, pompieri, medici veterinari) să participe la o activitate anti-bullying organizată în școală.
- Solicitați primarului și consiliului local să facă o declarație anti-bullying. O astfel de declarație distribuită în comunitate îi va antrena pe elevi la participarea civică.
- Chiar dacă campaniile de prevenire a bullying-ului nu trebuie să fie foarte costisitoare, societățile comerciale locale ar putea contribui la finanțarea unor evenimente anti-bullying.

4. Identificarea și intervenția în situațiile de bullying

Atunci când adulții reacționează rapid și consecvent la comportamentul de bullying, ei transmit mesajul că un astfel de comportament nu este acceptabil. Cercetările arată că acest lucru poate opri bullying-ul în timp. Există pași simpli pe care adulții îi pot întreprinde pentru a opri bullying-ul la o etapa incipientă și pentru a menține copiii în siguranță.

Ce trebuie să faceți:

- Intervenți imediat. Puteți implica un adult în ajutor.
- Separați copiii implicați.
- Asigurați-vă că toată lumea este în siguranță.
- Oferiți imediat asistență medicală sau psihologică necesară.
- Fiți calmi. Liniștiți copiii implicați, inclusiv pe cei prezenți.
- Modelați un comportament respectuos atunci când interveniți.

Evitați aceste greșeli frecvente:

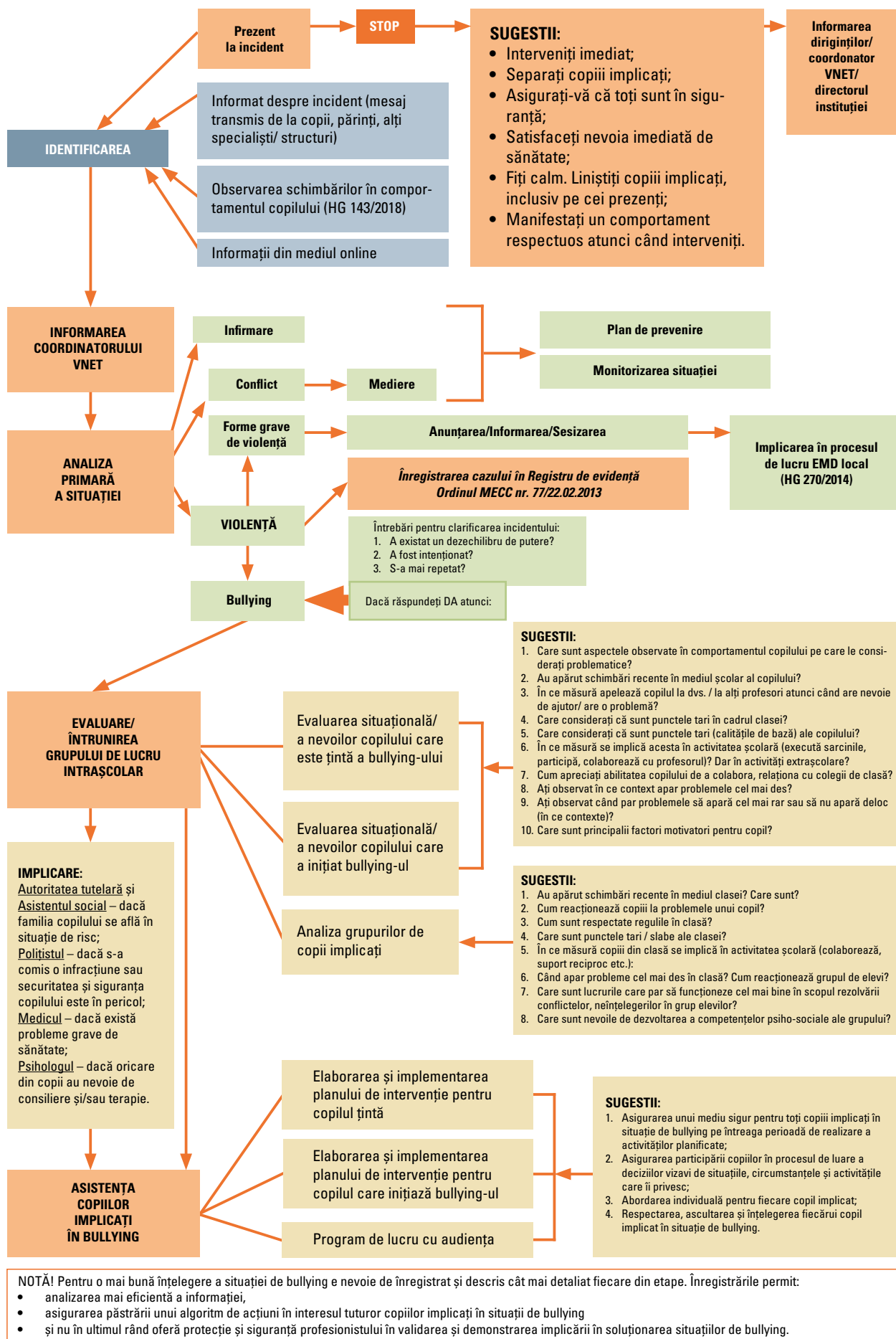
- Nu ignorați. Nu credeți că și copiii pot soluționa situația fără ajutorul adulților.
- Nu încercați imediat să soluționați incidentul.
- Nu forțați ceilalți copii să spună public ceea ce au văzut.
- Nu adresați întrebări copiilor implicați în fața altor copii.
- Nu vorbiți împreună cu copiii implicați, ci doar separat.
- Nu impuneți copiilor implicați să-și ceară scuze sau să-și redreseze imediat relațiile.

Apelați imediat la ajutorul poliției sau la asistența medicală dacă:

- Este implicată o armă.
- Există vătămări corporale grave sau abuz sexual.
- Există amenințări cu violența motivată de ură, cum ar fi rasismul sau homofobia.

PROCEDURA DE INTERVENȚIE ÎN CAZURILE DE BULLYING

Rolul adulților și intervenția acestora în cazurile de bullying

Intervenția într-un incident de bullying stopează în general comportamentul și trimite un mesaj că nu este acceptabil. În timpul intervenției:

- Rămâneți calmi și asigurați-vă că toată lumea este în siguranță.
- Ascultați cu atenție toate punctele de vedere.
- Stabiliți dacă cazul este, de fapt, bullying.
- Asigurați-vă că sprijinul este oferit persoanei afectate de comportamentul de bullying, persoanei care se implică în comportament și spectatorilor care asistă la comportament.
- Asigurați-vă că luați în considerare vârsta, maturitatea și circumstanțele individuale.

Este important ca persoana care se angajează într-un comportament de bullying să aibă ocazia să înțeleagă impactul acțiunilor sale.

Rolul elevilor și implicarea acestora într-un incident de bullying:

- Modelați comportamentele pe care ați dori să le vedeți.
- Susțineți copilul care este ținta comportamentului de bullying.
- Nu urmăriți și nu încurajați comportamentul de bullying – acest lucru trimite mesajul că Dvs. credeți că un astfel de comportament este acceptabil.
- Dacă copilul este singur, spuneți-i: „hei, hai să mergem” și plecați împreună cu acesta.
- Verificați dacă copilul respectiv este bine și dacă are cu cine să vorbească.
- Încurajați copilul să spună unui adult sau comunicați-i unui adult în care aveți încredere.

5. Sistemul de raportare a cazurilor de bullying

Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de violență, neglijare, exploatare, trafic al copilului, cât și Metodologia de aplicare a acesteia stabilesc cadrul normativ pentru sistemul de raportare a cazurilor de violență asupra copilului, respectiv raportarea acțiunilor de bullying și intervenția în aceste cazuri trebuie să urmeze același algoritm, ținând cont de specificul fenomenului de bullying.

Școlile trebuie să stabilească proceduri interne clare pentru raportarea încălcării regulilor, astfel încât să poată fi acordate consecințe rezonabile elevilor atunci când regulile sunt încălcate. Sistemele de raportare ajută la urmărirea incidentelor și răspunsurilor individuale, precum și a tendințelor în timp.

Raportarea acțiunilor de bullying este un mod eficient de a opri violența. Bullying-ul este o problemă de relație, care se referă la putere și abuzul de putere și este incredibil de dificil pentru copiii care sunt victimizați să se îndepărteze de această relație distructivă. Odată ce se stabilește o relație de bullying, încercările copiilor de a opri singuri bullying-ul sunt de obicei nereușite și îl pot agrava. Este necesară intervenția adulților pentru a corecta dezechilibrul de putere. Copiii și părinții ar trebui să raporteze cazurile de bullying la mai mulți adulți responsabili, înainte de a fi implementată o intervenție eficientă pentru a opri bullying-ul.

Este bine știut faptul că copiii supuși bullying-ului, care au vorbit unui adult despre situația lui, au fost mai puțin supuși bullying-ului în anul următor, comparativ cu copiii care nu au raportat. Când nimeni nu raportează bullying-ul, copiii care manifestă comportamentul de bullying simt că pot continua fără consecințe. Secretul încurajează copiii care agresează.

Majoritatea elevilor nu raportează adulților bullying-ul din școală. Acest lucru se poate datora fricii de consecințe, nedorinței de a-i îngrijora pe părinți, rușinii că nu se pot apăra, simțind că nimic nu poate schimba situația și temându-se că profesorul sau părintele ar putea înrăutăți situația. Există, de asemenea, o reticență în raportarea ca a fost martor la un incident, din motive similare. Raportarea bullying-ului va crește odată cu programele anti-bullying, deoarece elevii se vor simți mai încrezători în propriile abilități de a interveni și în abilitățile școlii de a face diferența.

Copiii trebuie încurajați să raporteze bullying-ul și să li se ofere mai multe strategii cu privire la modul de realizare a acestor rapoarte. Adulții responsabili trebuie să transmită mesajul că vor să știe despre experiențele copiilor și că este sarcina unui adult să ajute la oprirea bullying-ului.

La stabilirea sistemului de raportare trebuie să țineți cont de:

- Procedura de raportare trebuie să fie simplă. Este mai probabil ca elevii/adulții să raporteze atunci când este ușor de făcut.
- Mențineți rapoartele într-un mod care să arate problemele urgente și aplicați modelele de-a lungul timpului.
- Păstrați sesizările confidențiale și private. Personalul școlii și elevii ar trebui încurajați să raporteze încălcările fără teama de răzbunare, asigurându-le confidențialitatea.

Anexa 1. Formular de autoevaluare

Acest formular poate fi utilizat pentru a evalua progresul în implementarea procedurilor și proceselor de protecție a copiilor în instituție. Nu este un audit și ar trebui să fie completat în mod ideal de către Coordonatorul pentru protecția copilului, împreună cu alți membri ai personalului instituției. Formularul poate fi utilizat în elaborarea unui plan de acțiune pentru îmbunătățirea practicilor de protecție și monitorizarea progresului.

Acțiune	Realizat	Parțial realizat	Nu este realizat	N/A	Comentarii – argumentați de ce nu este realizat (N/A)
Politica de Protecție a Copilului (PPC)					
Există angajamentul organizațional de a proteja copiii în toate aspectele activității instituției Dvs.					
PPC a fost semnată și aprobată la cel mai înalt nivel al instituției Dvs.					
PPC include referințe la principii, legislație și îndrumări care stau la baza politicii, de ex., definițiile bullying-ului.					
PPC este clar scrisă, ușor de înțeles și ajustată în diferite formate, de ex., pentru copii, părinți.					
Coordonator pentru protecția copilului (coordonator)					
Un angajat al instituției Dvs. este desemnat coordonator pentru protecția copilului în instituție.					
Coordonatorul a beneficiat de instruire în protecția copilului.					
Coordonatorul a beneficiat de instruire în prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de bullying.					
Datele de contact ale Coordonatorului sunt disponibile pentru copii, părinți și oricine altcineva care caută îndrumări cu privire la acțiunile care trebuie luate, dacă există îngrijorări cu privire la siguranța sau bunăstarea unui copil, atât în interiorul, cât și în afara instituției.					
Angajarea, instruirea și conduita personalului					
Procedură sigură de angajare.					
Instruire inițială privind protecția copilului.					
Instruire continuă privind protecția copilului și responsabilități specifice ale angajaților.					
Instruire în prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de bullying.					
Instrucțiuni privind conduita angajaților (Cod de conduită) ce conțin declarații despre tratarea oamenilor cu respect, precum și îndrumări și declarații privind așteptările pentru păstrarea în siguranță a copiilor și adolescenților în timpul activităților de fotbal sau altor activități sportive, de care toți angajații urmează să ia act de cunoștință și să le respecte.					
Orientarea/instruirea pentru protecția copilului, asigurată copiilor.					

Angajamente față de elevi și părinți

Orientarea/instruirea pentru protejarea copilului, oferită părinților.

Materiale de sensibilizare cu privire la bullying și alte forme de violență.

Cod de conduită elaborat și adus la cunoștința copiilor.

Contactarea Coordonatorului de către copii și părinți care știu cum să o facă.

Sistem de raportare a incidentelor

Proceduri clare care oferă îndrumări cu privire la acțiunile care trebuie luate, dacă există îngrijorări cu privire la siguranța sau bunăstarea unui copil.

Există un Registru de evidență a cazurilor.

Se stabilesc contacte la nivel național și local cu instituții relevante pentru protecția copilului și ONG-urile care oferă asistență și consiliere.

Datele de contact ale instituțiilor de protecție a copilului, ale poliției sunt disponibile pentru raportarea cazurilor.

Registru și datele despre cazuri sunt stocate în siguranță.

Cazurile raportate sunt monitorizate.

Monitorizarea

Plan de acțiuni/Program de prevenire și combatere a bullying-ului și a altor forme de violență în școală, elaborat și aprobat.

Plan de acțiuni/Program de prevenire și combatere a bullying-ului și a altor forme de violență în școală, revizuit și actualizat periodic.

Lecții învățate din incidentele de bullying, violență a copiilor, introduse în proceduri și procese revizuite.

Evaluarea externă/independentă a procedurilor și proceselor de protecție a copiilor în general, precum și prevenirea și combaterea violenței în instituție.

Anexa 2. Greșeli comise în prevenirea și intervenția situațiilor de bullying în școli

Multe cadre didactice, profesioniști din domeniul sănătății, părinți și adulți, care interacționează cu copiii și tinerii, înțeleg cât de grav este bullying-ul și violența în general. Deși există strategii dovedite și promițătoare de prevenire și intervenție în cazurile de bullying, unele metode nu funcționează sau chiar pot înrăutăți lucrurile.

Politici de Toleranță Zero

Multe școli au politici de „toleranță zero” a bullying-ului. Conform acestor politici, copiii care hărțuiesc pe alții sunt suspendați sau exmatriculați. Totuși:

- Sondajele arată că aproximativ unul din cinci elevi recunoaște că agrează ocazional colegii săi. Chiar dacă politicile abordează doar bullying-ul fizic, numărul elevilor afectați de politicile de toleranță zero este semnificativ.
- Amenințarea cu suspendarea sau exmatricularea poate descuraja copiii și adulții de la raportarea acțiunilor de bullying.
- Bullying-ul poate fi un indicator timpuriu al altor comportamente problematice. Copiii care își agrează în mod regulat colegii sunt expuși riscului absențelor nemotivate, bătăilor, furtului și vandalismului. Acești copii au nevoie de modele pozitive, inclusiv ale adulților și elevilor din școala lor.

Deși suspendarea și exmatricularea pot fi necesare într-un număr mic de cazuri, acestea nu ar trebui să constituie politica standard de prevenire sau intervenție a bullying-ului.

Soluționarea conflictelor și medierea între colegi

Soluționarea conflictelor și medierea între colegi sunt strategii comune pentru soluționarea problemelor dintre elevi. Din acest motiv, școlile pot folosi aceste metode pentru a remedia și situațiile de bullying. Totuși:

Bullying-ul nu este un conflict; este o formă de victimizare. La fel ca și copiii care sunt supuși abuzurilor sau violenței domestice, copiii supuși bullying-ului sunt victimizați.

Utilizarea medierii pentru a aborda agresiunea poate trimite elevilor un mesaj greșit – de exemplu, „aveți ambii parțial dreptate și parțial ați greșit” sau „trebuie să soluționați acest conflict între voi”. Mesajul către un copil care este supus bullying-ului ar trebui să fie: „nimeni nu merită să fie agresat și vom face tot ce putem pentru a opri acest lucru!” Mesajul adresat copiilor care agrează ar trebui să fie: „comportamentul tău este inadecvat și tu trebuie să-l oprești!”.

Medierea poate fi foarte supărătoare pentru un copil care a fost supus bullying-ului. Înfruntarea cu copilul care l-a supus bullying-ului poate face ca și copilul victimă să se simtă mai rău.

Nu există dovezi că soluționarea conflictelor sau medierea între colegi duce la încetarea bullying-ului.

Tratament de grup pentru copiii care manifestă comportament de bullying

Unele școli folosesc terapia de grup pentru a aborda comportamentul de agresiune (bullying-ul). Această terapie îi învață pe copiii care agrează cum să gestioneze furia, dezvoltând abilități, empatie și stima de sine. Deși aceste programe au cele mai bune intenții, comportamentul elevilor se poate agrava și mai mult. Membrii grupului tind să servească drept modele unul pentru celălalt, ceea ce întărește de obicei comportamentul antisocial sau de bullying.

Soluții simple pe termen scurt

Școlile adoptă adesea abordări de prevenire și intervenție pe termen scurt în situații de bullying, care nu abordează întreaga problemă. De exemplu, bullying-ul poate fi subiectul unei formări continue a personalului, al unei ședințe a părinților, al unei adunări la nivelul întregii școli sau al lecțiilor predate de profesori individuali. Deși fiecare dintre aceste eforturi este o piesă importantă a unei strategii de prevenire și intervenție împotriva bullying-ului, niciuna dintre acestea, în mod individual, nu este suficientă. Din această cauză, este puțin probabil să reducă semnificativ problemele de bullying din instituție. Pentru a reduce prevalența bullying-ului, climatul școlii trebuie să se schimbe.

Anexa 3. Întrebări care ar putea fi incluse în sondajul privind situația din școală

Întrebare	Opțiuni de răspuns
Cât de mult îți place școala?	Nu-mi place foarte mult la școală. Nu-mi place la școală. Nici nu-mi place și nici nu-mi displace la școală. Îmi place la școală. Îmi place foarte mult la școală.
Câți prieteni buni ai în clasă?	Niciunul. 1 prieten. 2-3 prieteni. 4-5 prieteni. 6 și mai mulți prieteni.
Ce este bullying-ul?	
Cât de des ai fost supus bullying-ului la școală în ultima perioadă?	Nu am fost supus bullying-ului la școală în ultima perioadă. S-a întâmplat doar o dată sau de două ori. De 2 sau 3 ori pe lună. Cam o dată pe săptămână. De câteva ori pe săptămână.
În ultima săptămână de câte ori a râs cineva de tine, te-a numit jignitor sau te-a insultat?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori a pornit cineva zvonuri despre tine?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori te-a împins cineva, te-a bruscat, ți-a pus piedică sau te-a scuipat?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori te-a amenințat cineva?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori a încercat cineva să te impună să faci ceva ce nu ai vrut, de exemplu, să le dai bani?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori ți-a distrus cineva un bun în mod intenționat?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.

În ultima săptămână te-a împiedicat cineva să participi la activități în mod intenționat?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.
În ultima săptămână de câte ori a folosit cineva telefonul, sms-ul sau Internetul pentru a transmite mesaje jignitoare despre tine?	0 ori. 1-3 ori. 4-6 ori. 6-9 ori. 10 ori sau mai mult.

Anexa 4. Cadrul normativ național care reglementează protecția copilului în instituțiile de învățământ

---

- Codul Educației nr. 152 din 17 iulie 2014.
- Legea nr. 140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.
- Legea nr. 30 din 07 martie 2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației.
- Hotărârea Guvernului nr. 143 din 12 februarie 2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului.
- Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08 aprilie 2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.
- Ordinul comun al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Educației și Ministerului Sănătății nr. 153/1043/1042/293 din 08 octombrie 2014 cu privire la aprobarea Fișei de sesizare a cazului suspect de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului.
- Ordinul Ministerului Educației nr. 77 din 22 februarie 2013 privind aprobarea Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.
- Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 august 2013 privind aprobarea Metodologiei de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.
- Ordinul Ministerului Educației nr. 861 din 07 septembrie 2015 pentru aprobarea Codului de etică al cadrului didactic.
- Ordinul Ministerului Educației nr. 1090 din 29 decembrie 2016 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului elevului din învățământul primar și secundar general.

www.stopbullying.md

